

Цветан Христов Колев е роден в гр. Ямбол през 1947 г. През 1975 г. завършва специалност Политическа икономика в УНСС. От 1976 г. е асистент в катедра „Икономика, организация и управление на НИРД“ на УНСС. През 1982 г. защитава докторат на тема: „Възникване, формиране и развитие на научния потенциал в България (стопанско-исторически анализ)“. От 1991 г. е доцент в катедра „Икономикс“. През 1982 г. специализира в Стопанския университет – Виена, по проблемите на научно-техническата политика на Австрия, а през 1985 г. – в Институт по история на естествознанието и техниката – Москва, по история на управлението на науката. Заемал е административни длъжности в областта на управлението на научноизследователски проекти в България. Автор е на над 50 публикации. Изнася лекции по микро- и макроикономика, икономическа аксиология и методология и методика на научните изследвания.

ОСНОВАНИЯ НА ОБЩАТА ТЕОРИЯ ЗА СТОПАНСТВОТО (JEL AO)

доц. д-р Цветан Колев

ВЪВЕДЕНИЕ

Изследването на стопанството като самостоятелен обект в обществения организъм е предизвикателство към всеки, който е решил да разработва този проблем. Неговата актуалност се определя от тенденциите в стопанството през последната третина на XX век и началото на XXI век:

- непрекъснато усложняващи се процеси, връзки и отношения в стопанството и постоянна необходимост от усъвършенстване на системата за управление на различни равнища;
- глобализация на стопанството в планетарен мащаб;
- бързо развитие на високотехнологичното стопанство през втората половина на XX век и необходимост от концептуална основа за неговото изследване;
- постоянно разработване на икономическата и научно-техническата политика на различни равнища в стопанството в развитите страни като задължително условие за нарастване на благосъстоянието;
- необходимост от непрекъснато изследване на релефа на науката и очертаване на съвременните и бъдещите перспективни научни направления при създаване на програми и конкретни проекти за научни изследвания;

- бърза промяна на списъка от професии и необходимост от очертаване на бъдещите професионални направления при подготовка и квалификация на кадрите.

Тези тенденции налагат прилагането на различни подходи в изследването на стопанството. В настоящото изложение се предлага изграждането на теория, обхващаща всички науки, които имат общ обект на изследване – стопанството, и тяхната класификация.

Един от най-дискуссионните проблеми в съвременната наука е проблемът за нейната класификация. От древността до наши дни са известни множество теоретични и практически (например библиотечни) модели, основани на различни светогледи и направления във философията. Всеки един етап от развитието на науката дава своето отражение върху подходите и начина на разработване на отделните класификации. Върху тяхната пъстра картина оказват въздействие не само методологичните виждания, но и спецификата на научната област, в която работят авторите. Стига се и до крайни мнения – някои философски школи защитават становището, че класификацията на науките е лишена от смисъл, защото ограничава творчеството в изследователския процес и не може да предвиди вътрешнонаучните дисциплини, междудисциплини и интердисциплинарни движения.

В българската научна литература се е наложила класификацията на науките, основана на Ленин („Материализъм и емпириокритицизъм“, „Философски тетрадки“), а преди това – на Енгелс, изложена в един от неговите неиздадени приживе ръкописи – „Диалектика на природата“. Този ръкопис е от втората половина на 70-те години на XIX век, а е издаден през 1925 г. в Москва на немски език с успореден превод на руски език. Неговата концепция изцяло е основана на формите на движение на материята като предмет на изследване от различни науки.

Интерпретации по този модел могат да се намерят в трудове на руски и български философи. Но в духа на времето много малко са опитите да се промени научната парадигма и да се създаде друг, различен от ортодоксалния, модел за класификация на науките. И досега в българската практика (например класификацията на научните направления в системата за присъждане на научни степени и звания) се използва онаследената от Енгелс и Ленин класификация на науките. На нея се основава и определението на понятието „университет“ в нормативните актове. В резултат на това определение ръководствата на университетите се стремят да развиват най-малко три клона от науките, за да защитят превръщането на висшия институт в университет. Кадрови и финансови ресурси се насочват в нови клонове на науката за сметка на съществуващите, което влошава структурите на кадровия научен потенциал.

Вероятно ще измине доста време, докато се стигне до дискусия и се приемат като работни хипотези постиженията на различните философски направления и на международната практика в областта на класификацията на науките, докато се разработят нови модели от български учени, които да намерят своето приложно поле. И ако трудностите по решаването на този проблем общо за релефа на науката в нашата страна могат да бъдат обяснени с дългогодишната изолация на България от тенденциите в световната наука, би следвало в частните области да се проектират най-малко работни варианти.

В същото това време практиката не може да чака, особено в един частен (по отношение на общия проблем за класификацията) проблем – този за класификацията на науките за стопанството. От тази гледна точка по-нататъшното отлагане на дискусиите в тази област означава да се отдалечават и практико-приложните решения, изградени на научни основи.

Целта на това изследване е да се изложат основанията за формиране на *обща теория за стопанството* като метатеория и класификация на структурираните от нея науки. Тази целева ориентация определи и подхода към формиране на обекта и предмета на изследване в настоящото изложение. Стопанството е обектът на изследване, който се разглежда като самостоятелна сфера на обществото, на обществената организация. То не е само едно образувание, изцяло подчинено на общото движение на обществените системи, то има и самостоятелна роля и особено през последното столетие се превърна в главен двигател на развитието на цивилизацията. Предметът на изследването са науките, които имат стопанството като свой общ обект на изследване. Те трябва да бъдат представени като интегрирани части в едно цяло – общата теория за стопанството.

Настоящото изследване не си поставя за цел да предложи цялостна класификация, обхващаща всички клонове на науката. Това е задача, която не е по силите на автора. Класификацията на науките за стопанството са фрагмент от общия релеф на науките. Представеният кратък обзор на различните класификации на науката от отделни автори и илюстрациите от практиката имат за задача да представят общия фон, на който е направен опит да се изгради общата теория за стопанството.

В изложението се съдържа и надеждата, че поставянето на проблема ще се възприеме благосклонно, но не и безкритично (в този смисъл изключително много се разчита на рецензентите), предизвиквайки дискусия сред научната общност. Това е необходимото, но разбира се, недостатъчно условие за по-нататъшното продължаване на изследването на интердисциплинарна основа. Нужни са усилията на изследователи от различни клонове на науката, които да работят съвместно в екип по този проект.

1. СЪВРЕМЕННОТО СТОПАНСТВО КАТО ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

1.1. Като начало едно „терминологично“ уточнение

Във всекидневната реч и в научната книжнина понятието „икономика“ се използва двояко: първо, за наименование на обекта на изследване – „икономиката“, и второ – за обозначаване на икономическата наука, която изследва „икономиката“. В българския език се използва и понятието „стопанство“, което се отъждествява с понятието „икономика“ в първото значение на това понятие – като обект, който се изучава от икономическата наука (често в миналото наричана и „стопанска“ наука).

На пръв поглед е налице езиков проблем, който няма особено голямо значение във всекидневната реч, защото и двете понятия могат да се използват като синоними. Когато тези синоними се прилагат в научната терминология, възниква не само тавтологичен проблем, какъвто е например изразът „икономическата наука изучава икономиката“. Един семиотичен анализ на този израз показва, че в научната литература това води най-малко до два извода: първия, че икономическата наука е единствената, която изучава икономиката, и втория, че икономическата наука е основата на всички науки и играе ролята на метанаука за онези науки, които имат за свой обект на изследване икономиката.

За съжаление и двата извода не отговарят на действителността. За недостоверността на първия извод е достатъчно да посочим такива науки, като статистика, география, история и т.н., които също изучават икономиката (както обект на изследване). За недостоверността на втория извод – икономическата наука не може да бъде метанаука спрямо науки, които имат за обект икономиката като съставна част от своя обект. Например историята наред с икономиката изследва и развитието на обществото, природата, техниката и т.н.; статистиката наред с икономиката изследва и природни явления, народонаселението, обществени процеси и т.н. Всяка от тези науки има свои цели, предмет, принципи, методология, методика и технология на изследване, методи за проверка на хипотези и закони и т.н. обичайни за една наука съставни части, които формират тяхната общотeorетична част.

Така езиковият проблем, поставен в една знакова система, се превръща в научен проблем, който не може да намери логичен израз, без да се промени подходът към неговото решаване. Като първа стъпка в този подход ще използваме богатството на българския език – в по-нататъшното изложение вместо понятието „**икономика**“ (в смисъла на първото му значение – обект на изследване) ще използваме като синоним понятието „**стопанство**“, с което ще обозначаваме обекта на изследване на много науки, включително и на икономическата наука.

1.2. Определение за стопанство

В минали години понятието „стопанство“ често пъти е бивало дискутирано в българската научна литература, дори се стига и до неговото отричане.

Например в една своя статия именитият професор Георги Свраков от нашия университет твърди, че „стопанството като нещо цяло в реалния живот не се среща; то е само едно понятие. Това, което съществува, е съвкупност от определени индивидуални стопански прояви – исторически факти“ [1, „Що е стопанска система“]. Задачата на науката е тези факти да бъдат систематизирани. Авторът прибавя в своя научен актив понятието „**стопанска система**“, което по-правилно отговаря на „мисловните форми“ и внася ред в стопанския безпорядък от емпирични факти. Стопанската система е „всеки начин на стопанисване, който се явява като смислена цялост и при който основните съставни части на стопанството проявяват една определена форма“. Основните части на стопанството са стопанското въззрение или субективният дух, формата на организация на стопанството и стопанската техника.

В многообразието от учебници по политическа икономия рядко се дава определение за стопанството, а тъкмо в тях трябва да дирим основите на системната представа за знанието. Ако трябва да бъдем конкретни в това твърдение, могат да се посочат само двама автори – проф. Георги Данаилов в „Основни начала на политическата икономия“ [8] и характеристикното описание на проф. Симеон Демостенов в „Теоретическа политическа икономия“ [9].

В учебниците на германски автори [29, 30, 32, 34, 35, 37] това понятие често се експлицира (в смисъла, който влагат неопозитивистите) вероятно защото в немския език (а и в българския и руския език) съществуват понятията „**стопанство**“ и „**икономика**“, като с първото се означава обектът на изследване, а с второто – една от науките, които изследва стопанството.

Десетилетия по-късно (през 1987 г.) един от изтъкнатите български учени – акад. Евгени Матеев, използва системния подход при анализа на стопанството и формулира понятието „икономическа система“ като „свкупност от взаимно-обулавящи се производствени процеси“ (понятието производствен процес е използвано от автора в смисъла на определението на Маркс). Те се изучават от икономическата наука, но заедно с отношенията между тези процеси (чиито носители са потоците продукция) и отношенията на производствените процеси с външната среда (екзогенните отношения). Производствените процеси могат да бъдат логически конструирани още и като:

- система от технически операции, която се изучава от технологията;
- система от личности и отношенията между тях, която се изучава от социологията;
- система от психически мотивирани действия, която се изучава от социалната психология.

Според акад. Матеев синтезът между изброените по-горе науки има изключително значение за управлението като практика. Така авторът на „Структура и управление на икономическата система“ [15] определя своята изходна теза, която пронизва цялата книга. Това е едно от най-успешните изследвания в българската научна литература, защото се основава на строг логически анализ и на обективните изисквания на практиката по управлението на стопанската дейност.

Стопанството прониква във всички области на живота. То е дейност, но и свкупност от структурни образувания, създадени с цел извършване на стопанска дейност (специализирани институции – стопански субекти). Но то не е само свкупност от стопански субекти, извършващи стопанска дейност, и отношенията на размяна между тях. Стопанска дейност се извършва и в семейството, от правителството, от държавни и местни органи на властта, в организации с нестопанска цел и дори в църквите. Следователно стопанската дейност на нестопанските субекти също се обхваща в понятието стопанство. Така наречените „неопазарени“ дейности, които се извършват от нестопански субекти в държавите с развито пазарно стопанство, заемат значителен дял от оборота на капитала в националното стопанство. Това дава основание стопанството да се третира в тесен и широк смисъл. В първия случай стопанството се представлява от стопанските субекти, а във втория – и от други субекти, които не са създадени да извършват стопанска дейност, но в същото време не могат да не я осъществяват.

В това изложение се използва следното **работно определение**: в тесния смисъл на понятието стопанството е съвкупност от стопански субекти (отделни стопанства и домакинства), извършващи стопанска дейност и свързани помежду си чрез размяната на блага; в широкия смисъл на понятието към изброеното по-горе трябва да се добави и стопанската дейност, която осъществява съвкупността от нестопански субекти и обществени институции. Резултатът от действието на тази съвкупност (цялото) е по-голям от аритметичната сума от действията на отделните стопанства и домакинства (частите).

Това, което е обща черта и на двете взаимодопълващи се части на работното определение, е, че стопанството е социално образувание със своя специфика и закономерности, което упражнява огромно въздействие върху развитието на обществото и представлява **самостоятелен** обект на изследване.

1.3. Въздействие на стопанството върху обществото

Най-обичайното и традиционно схващане за ролята и функциите на стопанството е, че то задоволява обществените потребности от материални и духовни блага в различни икономически форми. Най-често това е и единствената, утилитарната функция, посочвана за стопанството. Възможно ли е освен тази стопанството да има и други функции, определени от особеностите на даден етап от неговото развитие?

През изминалите хилядолетия стопанството се е развивало в специфични по своя характер периоди. В научната литература са описани редица концептуални виждания за отделните етапи на стопанско развитие, които в различен аспект успяват да пресъздадат неговата картина. От гледна точка на целта на изследването най-важни са характеристиката на съвременното стопанство и въздействието му върху обществото, върху културата и цивилизационния напредък.

За целите на това изложение ще използваме само едно кратко описание на ресурсите, допълнено с **особеностите** на съвременния етап от развитието на стопанството. Наред с класическите ресурси – земя, труд, капитал и предприемачество, ще определим като ресурси и други елементи, които имат съществена роля като фактори на производството.

В исторически план земята винаги се е разглеждала от икономическата теория като един от най-важните ресурси на стопанството. Изминалият век утвърди по-широкото тълкуване на този термин, земята се изследва като част от природните ресурси. Към земята трябва да добавим подземните богатства (земните недра) – рудни и нерудни изкопаеми, подземни води, планините и горите, водните надземни ресурси в стопанството – реки, природни или изкуствени водоеми, континентални водни транспортни пътища, морета и океани, климатични особености. През последната третица на XIX век, когато възникват и се утвърждават нови сектори на стопанството във връзка с използването на нови енергийни източници, започва ускорено използване на подземните богатства. В резултат на това през средата на XX век се формира понятието суровинна криза в световен мащаб. Някои държави „замразяват“ използването на собствени енергийни ресурси за следващия век. Развиват се нови направления в науката и тех-

никата за разработване на нетрадиционни източници на енергия, бързо нараства производството на синтетични заместители на металите и нови материали.

Към природните ресурси през втората половина на XX век вече се отнася и околоземното пространство, за чието използване годишно се изразходват огромни финансови средства – от порядъка на трилиони долари.

Природните ресурси са неотделими от територията, на която се извършва стопанската дейност. В този смисъл територията на дадена държава освен политическа е и стопанска категория. Тя може да има по-голямо или по-малко геополитическо значение в контекста на международните отношения и съвременните тенденции за глобализация на световното стопанство.

Поради своята специфика природните ресурси са обект на държавно регулиране, а през втората половина на XX век се очерта практиката на регулиране на природните ресурси чрез международни съглашения, договори и конвенции.

През изминалия век се утвърди тенденцията за преобладаващата роля на умствения труд в сравнение с физическия. В условията на високотехнологично стопанство преобладаващо значение има интелектуалният капитал като основа на съвременното развитие на обществото. Във връзка с тази тенденция образователното и квалификационно равнище на труда има определяща роля в съвременното стопанство. Това пороци концепцията за непрекъснатото обучение, бързо нараснаха разходите за развитие на образователната система, а заедно с това и „опазаряването“ на образователните услуги.

Най-важният белег на отминалото столетие по отношение на капитала са интернационализацията и глобализацията на капиталовите пазари. Съвременните комуникационни и информационни технологии промениха представата за понятието капитал като категория на националното стопанство. Заедно с процесите на международна икономическа интеграция се развиха и начините на инвестиране в стопанската дейност. Увеличи се дялът на нови, непознати до средата на 60-те години финансови инструменти от различен характер и с различно предназначение.

Умението да се комбинират ресурсите в предприятието, да се организира стопанската дейност, да се вложат творчество и фантазия в цялостния стопански процес, както и да се извършва предприемаческа дейност преди столетие бе посочено като неотменим ресурс на стопанството. Изминалите години на XX век разшириха понятието предприемачество с по-общото понятие управление. Управлението на стопанската дейност е самостоятелна наука, която изисква не само много добро познаване на системата от знания, но и практически опит. Възможност управлението се превърна в една от основните професии в стопанството, ръководителите на различни равнища са онези хора, които тласкат развитието на обществото, преобръщат представите за природата и обществените процеси, а понякога чрез напълно нови идеи и подходи предизвикват коренни промени в стопанската дейност. Изминалият XX век освен технологична революция предизвика и революция в управлението.

Технологията е друг ресурс на стопанството, който се отдели като самостоятелен фактор на производството. Под технология в това изложение ще разбираме обобщаващото понятие, включващо в себе си както последователността от операции в производствения процес и в стопанското управление, така и из-

ползваната техника, натрупаните знания, умения и исторически опит, производствени навици и култура. През последните две столетия човечеството изживя поредица от технологични „революции“. През втората половина на XX век наред с безспорния триумф на човешкото познание се очертаха и основните пространства на незнанието, в които предстои да се извършат немислими доскоро открития. Те ще определят новите насоки за бъдещото развитие на цивилизацията. Технологията стана водещ елемент в техническото развитие на стопанството и затова се превърна в един от факторите на производството през XXI век.

През втората половина на XX век телекомуникациите се утвърдиха като нов ресурс на стопанската дейност. Той има изключително значение в епохата на глобалното информационно общество и планетарно стопанство. Вече не само информацията, а и начинът, по който я получава даден предприемач, оказват съществено въздействие върху крайните резултати от стопанската дейност. Телекомуникационната среда въздейства върху величината на дохода на предприемачите и създава добавена стойност, а не обслужва само техните нужди от съобщения. Затова в стопанството телекомуникациите са фактор, без който останалите фактори не могат да се съединят и комбинират.

Обектите на интелектуалната собственост през втората половина на XX век се развиха като един от определящите ресурси за стопанска дейност. Учените в различни епохи винаги са търсели източниците на богатството на народите. В зависимост от етапа на развитие на стопанството са преобладавали и различни схващания – едни са виждали в земята главния източник на богатството на един народ (т.нар. концепция на физиократите), други – във външната търговия, която осъществява дадена държава (т.нар. концепция на меркантилистите), трети – в производството като източник на богатството на една нация. Всяка една от тези концепции е била вярна за времето си. В началото на новия век все по-голяма част от учените и политиците твърдят, че източникът на богатството на народите са обектите на интелектуална собственост. В стопанската действителност не можем да си представим пазарен пробиѝ, разкриване на нови пазарни ниши, решаване на проблемите по конкурентността на международните пазари без нови технологии и продукти, без нови технологии и нова организация, защитени като обекти на интелектуална собственост. Тази обективна действителност отреди на отделни държави водеща роля в световната политика благодарение на развитието на високотехнологичното стопанство. В степенята, в която дадено стопанство успява да се развива и да се възползва от плодовете на интелектуалната собственост, в същата степен в него се определят равнището на жизнения стандарт на даден народ и възможностите за повишаване на националната сигурност и за устойчиво развитие на националното стопанство. Всъщност от тази гледна точка държавите не се делят на бедни и богати, а на нискотехнологични и високотехнологични. Този предприемач или политик, който не е разбрал това, вероятно никога няма да разбере спецификата на етапа, в който се намира човечеството.

Стопанството проникна и в политиката чрез „опазаряване“ на тази сфера на обществото. Маркетингът като наука за стопанството започна да изучава политиката и създаде ново научно направление – политически маркетинг. Категорията пазар престана да бъде само стопанска категория.

„Опазаряването“ на богатата и превръщането им в продукти, предназначени за пазарна размяна, са една от основните тенденции в нашето съвремие.

Както е видно от този кратък преглед, през втората половина на XX век стопанството извървя уникален път в своето историческо развитие. Науката и технологиите промениха света. За първи път се наложи нов характер на обществения избор – не само и не толкова избор между различните видове пазарно стопанство, колкото избор между два вида стопанство от гледна точка на технологичното развитие: нискотехнологично или високотехнологично. Изборът на първия вид обрича всяка държава на вечна бедност и национална несигурност, но е по-лесно осъществим; изборът на втория гарантира национална сигурност и социално благоденствие, но е много труден за осъществяване, особено от държавите, които са в процес на възстановяване на пазарното стопанство.

Нарасналият стопански потенциал на водещите държави създаде предпоставките за силна държавна подкрепа за развитие на науката, културата, цивилизацията като цяло. Глобализацията на медийното пространство позволи създаването на наднационални културни общности. Стана възможно изразходването на огромни ресурси за поддържане на равновесието между природа и стопанство.

Тази обща и кратка характеристика на особеностите на съвременното стопанство показва, че неговите функции освен утилитарни са и в областта на националната и социалната сигурност, в напредъка на цивилизацията и националната култура, в областта на образователната система, в развитието на индивидуалното и социалното творчество, в социалната структура на обществото, в социалната реализация на личността в условията на глобално информационно общество (може би по-верен е изразът комуникационно, а не информационно общество).

Вътрешните тенденции в развитието на стопанството в началото на XXI век и изменението на начина и пътищата на неговото въздействие върху обществото поставят коренно различни изисквания към науката и практиката. Това налага промяна: от една страна, на подхода към стопанството като обект на изследване – нужна е обща теория за стопанството като метатеория и класификация на науките, които тя интегрира, и от друга, промяна на подхода (интегриращ постиженията на различните науки за стопанството) за проектиране на теоретичните конструкции от общата теория за стопанството и нейните науки в практиката.

2. ИЗХОДНИ НАЧАЛА НА ОБЩАТА ТЕОРИЯ ЗА СТОПАНСТВОТО

2.1. За понятието метатеория

Понятието метатеория произхожда от гръцките думи „μετα“ – после, и „θεωρία“ – изследване.

Понятието метафизика е въведено от Антоний Родоски (I в. пр.Хр.), който систематизира произведенията на Аристотел. В историята на философията под метафизика често пъти се разбира философията като наука. Преминала през

различни етапи на своето развитие, метафизиката е възвеличавана и отричана от отделните философски школи. В марксисткото направление на философията метафизичното се противопоставя на диалектиката.

За първи път в новата история на науката метатеорията като понятие е въведено от германския математик и логик Давид Хилберт (1862 – 1943). През 30-те години на XX век той извежда понятието метаматематика, а заедно с това и нов раздел в математиката – теорията на доказателството. Целта му (за съжаление неизпълнена, но и неизпълнима!) е да формализира изцяло математиката. С този подход Хилберт поставя началото и на формализма като метод за анализ, приложен по-късно в различни области на науката.

През 50-те години на миналия век една от концепциите за формиране на общата теория на системите (Берталанфи, Месарович, Акоф, Садовский, Блауберг, Юдин) е нейното изграждане като метатеория. Това дава възможност за представяне на общата теория на системите като методология за изследването им от различен вид и клас и за своето време дава нов евристичен тласък за развитие на науката.

Напредъкът на науката и технологиите през втората половина на миналия век, натрупването на нови емпирични факти и потребностите за тяхното обобщаване за целите на управлението на големи системи създадоха принципно нови условия за развитие на метатеорията като понятие. Целта е тясно научните теории (по същество частните теории спрямо науката като цяло), изградени на принципа на традиционните области на знанието, да бъдат интегрирани на по-високо абстрактно равнище от метатеория, изградена на обектен признак. Едно от условията е възможността за формализиране на частните теории и за създаване на нов понятиен апарат, основан на метанаучен език, който да включва и езика на обекта на изследване, сиреч последният трябва да бъде много добре описан и верифициран в практиката. В този случай метатеорията освен на общометодологични основи се развива и на основата на резултатите от частните научни теории. Това е механизмът на връзката между частното и общото в науката, непрекъснатото им взаимодействие ражда нови резултати, които служат често пъти за образуването на принципно нови научни хипотези и нови науки с междудисциплинен и интердисциплинарен характер на основата на възникване на нови обекти на изследване или на бърза, динамична промяна на функциите на вече изследвани и добре познати на науката обекти.

Съвременното схващане за метатеорията се определя от тезата, че тя изследва структурата, методите и свойствата на други теории на предметен или обектен признак. Някои от главните задачи на метатеорията са: да определи и верифицира отношенията между отделните частни теории при наличие на общ обект на изследване; да уточни не само отношенията, но и пресечните точки, общите научни полета и тяхната специфика спрямо обекта на изследване. Определянето на общите научни полета би трябвало да завърши и с отговор на въпроса, кои са потенциалните, все още неизследвани общи полета, в които е вероятно да възникнат нова хипотеза, теория или дори нова наука. По аналогия с Периодичната таблица трябва да се определят не само откритите елементи, но и тези, които предстои да се открият. Това ще създаде възможности за нови хоризонти при прогнозиране развитието на науката през следващите десетилетия

на ХХІ век. Всъщност това е една от функциите на науката като социален феномен – да предвижда развитието на практиката и изпреварващо да предоставя нови хипотези, да бъде водещото звено в триадата наука-проектиране-практика. Това са основанията този подход да бъде използван и при формирането на общата теория за стопанството като метатеория, което предполага да се приложат и философски концепции, чрез които да се конструира хипотезата за нейната структура и водещо начало, които да послужат по-нататък при разработването на топологията и класификацията на науките. Този подход крие в себе си риска да бъдат оспорвани резултатите от изследването. Една част от философската общност е скептично настроена относно използването на дадена философска концепция като методология на изследователската дейност. Нейните представители, както и тези в много други науки, все повече и повече се самовъзбъбват и дори започват да страдат от някаква форма на „центризъм“, който не приема конкуренция от други науки. Това е най-безобидното следствие. По-съществено е, че в този случай философията се отказва от своята роля да служи като светоглед и подход към изучаването на света. Някои изследователи считат, че философията на науката е в „разбирането на това, което става, когато се прави наука. Тя е част от философията, а не от самата наука“ [24, с. 7]. Навлизайки във философските дебри, понякога представителят на „частните“ науки би могъл да изпадне в състояние на пълна аномия и отчаяние, да се отрече от всичко написано до този момент и да реши, че неговата работа е напълно безполезна. Но тези философски концепции пропускат един съществен факт: частните науки не могат да избягат от решаването на практическите проблеми, както това може да си позволи философията. Частните науки са длъжни освен да обясняват и да решават проблемите.

Приемайки този риск, в по-нататъшното изложение ще бъде използвана тезата, основана на аналитичната философия или неопозитивизма. Въпреки че е оспорвана като остаряла, тя се оказва напълно приложима към предмета на това изследване. Тук ще се придържаме към убеждението, че няма добри или лоши, стари или нови концепции, а само такива, които вършат или не вършат работа. Така както няма добри или лоши, стари или млади котки, а само котки, които ловят или не ловят мишки. След нейното кратко излагане ще бъдат споделени и други за съжаление неуспешни опити.

Всяка наука е система от познавателни *твърдения (протоколни и непротоколни)*, сиреч истинни потвърждения на опита [Мориц Шлик, 2, с. 30 и сл.]. С помощта на философията твърденията се обясняват, с помощта на науката те се верифицират.

Всички твърдения в науката се явяват като хипотези. Те са протоколни, когато отразяват реалните факти. Оттук възниква и проблемът за достоверността на протоколните твърдения, защото субективното интерпретиране на реалните факти застрашава и може да деформира цялостната конструкция на системата от протоколни твърдения на дадена наука или на отделна нейна теория. Твърденията трябва да се класифицират в система. Една част от протоколните твърдения можем да определим като *основни* (базови, първични), чието съхранение запазва целостта на системата, а тяхната промяна води до малки или незначителни промени в другите твърдения. Основните твърдения трябва

да се приемат чрез решение или споразумение, в този смисъл те са конвенции [Карл Попър, 24, с. 112]. Тяхното формулиране е едно от най-съществените части на гадена теоретична конструкция, защото това води до прилагане на принципа на „икономия на мисленето“ [Ернст Мах, 24, с. 39]. Характеристиката на основните протоколни твърдения определя и характеристиката на останалите твърдения, следователно може да се разработят и конструират хипотези чрез основни протоколни твърдения, валидни и за цялостната конструкция.

Непротоколните твърдения са всички останали. Те са следствие на протоколните и могат да бъдат изразени чрез тях, вкл. и законите.

Този подход обяснява обратът във философията – преход от традиционната *кореспондентна* теория (истинността на твърденията се състои в това, че те се съгласуват с фактите) към *кохерентна* теория (истинността на твърденията се състои в тяхното съгласуване със системата на други твърдения) и между тях не трябва да има противоречие.

Както бе посочено, бяха направени опити общата теория на стопанството да се конструира и върху основата на други концепции – общата теория за системите [Садовский, 21] и схващането за репрезентацията на Маркс Вартофски [5].

Не ще и дума, че бе привлекателна идеята да се използва понятийният апарат на общата теория на системите. Разработена в края на 40-те и през 50-те години на миналия век, тя е развита от редица последователи (между които и Садовский) и през 70-те години се възприема като един от най-съществените подходи в теорията и практиката. Както бе посочено по-горе, тя даде нов простор за развитието на науката. Детайлното описание и характеристика на системата, на нейните елементи и свойства, разработването на частните теории и тяхното обобщаване чрез обща теория представляват една логическа конструкция, която освен че има естетическа нагледност много трудно може да бъде оборена. Но именно тези нейни черти се оказаха неприложими към конструирането на обща теория за стопанството като метатеория, интегрираща в себе си всички науки, чийто общ обект на изследване е стопанството. Причината – нито една от тези науки не можеше да бъде представена като система, която да бъде въведена в по-горен клас – метатеорията. Систематизацията на отделните науки за стопанството не е на равнище, което да позволява формализация. А не е по силите на един изследовател да извърши това, което трябва да направят многобройните научни работници в отделните науки. Това не бива в никакъв случай да се възприема като укорително съждение, а като факт, произтичащ може би от особеностите на бързо изменящия се обект на изследването на тези науки – стопанството.

Поради тази причина бе направен следващият опит – да се използва понятието за репрезентация, формулирано като специфичен само за човека начин на познание. Историческият подход към „високоразвитите форми на репрезентация като научните теории, живопис, литература“ [5, с. 9] винаги е пробуждал научно любопитство заради неговата традиционна способност за предвиждане на бъдещето. А това е едно от най-големите предизвикателства към всеки изследовател. Затова Вартофски определя репрезентацията като концепция за историческа епистемология. Нейната значимост се определя и от това, че разглежда начина на познанието като напълно определен от формите на социалната и тех-

нологичната практика и от формите на социалната организация. С това си предимство концепцията би била познавателен инструмент със значима евристична мощ, ако се прилага към обекти, които по своята природа са относително постоянни. Стопанството като обект на изследване от различни науки е пример не само за развитието на практиката, но и на социалната организация. Трудността при използването на тази концепция идва от факта, че стопанството се промени драстично през последните петдесет години. Прогнозите за стопанско развитие, основани на историческия подход, намаляват своята степен на достоверност поради бързото, често пъти непредвидимо развитие на технологиите. Затова към науките, които изследват стопанството, историческият подход внася по-голям риск, макар и в смисъла на Попър по-големият риск да прави теориите по-фалшифицируеми, сиреч по-достоверни и приети от научната общност.

Възможно бе да се използват и други концепции. Много отдавна се е проявявало желание да се приложи семиотиката като метатеория. Би могло да се пресъздаде интересна картина на науките за стопанството чрез анализ на знаците, които те използват. Или теорията за художествения мимезис – отражението на действителността чрез изкуството в различните му форми, и неговата основа – философската теория за отражението. С този опит би могло да се направи принос при измерване на отклонението между реални и идеални модели. В разработването на тази конструкция би могло да помогне и схващането в психологията за абнормното като нормално. На това се гради анализът на неравновесните пазари като нормални в икономическата теория. Възможностите на науката са много, възможностите на отделния изследовател – твърде ограничени, затова нека преминем към следващите изходни начала.

В по-нататъшното изложение се приема следната работна хипотеза по спорния проблем за съотношението между понятията „наука“, „теория“, „научна дисциплина“. Кое от понятията е обобщаващо по отношение на другите две понятия, зависи от гледната точка спрямо обекта и предмета на изследване и от исторически обусловените процеси на диференциация и интеграция на науките. В този смисъл е възможно науката да се състои от множество теории, а те от своя страна да са структурирани в научни дисциплини; в даден момент от развитието на теорията от нея може да възникне нова наука; дадена научна дисциплина може да се развие като самостоятелна наука; теорията може да обобщи съвкупност от науки или само част от тях, имащи общ обект на изследване.

Особен интерес представлява проблемът за аксиологичната неутралност на това (и не само на това) изследване. Едно от направленията във философията формулира хипотезата, че би следвало ценностите да бъдат изключени от анализа, за да са налице научна безпристрастност и истинност на резултатите. В това изложение не се споделя тази постановка, тъй като обектът на изследване е стопанството. Както бе вече посочено, стопанството се състои и от множество стопански субекти – носители на своите ценности и съответната ценностна ориентация. Поради това, ако се опитаме да бъдем аксиологично неутрални, сиреч да изгоним аксиологията през вратата, тя непременно ще влезе през прозореца. Освен това едно от съществениите твърдения в това изследване е, че стопанската аксиология е в зачатъка на своето развитие и само усилията на

представители от различни науки биха могли да подпомогнат от ембриона да се развие пълноценен организъм.

2.2. Малък исторически очерк за класификацията на науките

От гледна точка на философското познание двата главни методологични проблема всъщност са периодизация и класификация на науките.

В общата схема за изменението на структурата на науката в исторически план можем да отделим три основни периода – първият, обхващащ древността, е период на недиференцираната наука, на единната наука, чиято роля в различни култури играят астрономията, философията или отделни теологични системи. Вторият период – времето на Възраждането в Европа и до средата на XIX век, е период на формиране на релефа на науката на принципа на едностранната диференциация, включително и на възникването на техническите науки. Третият основен период е от втората половина на XIX век до наши дни, чиято специфика се определя от интеграцията на науката първоначално чрез образуване на мостове между науките, а в наши дни чрез преплитане на взаимодействията между науките и образуване на междудисциплинни и интердисциплинарни науки. Този процес протича успоредно с процеса на по-нататъшната диференциация на науките. В края на XX и началото на XXI век може да се посочи, че е налице следващ, четвърти основен период, в който посочените характеристики на науката от предходния период се развиват чрез тяхното интегриране върху основата на изучаването на общ обект на изследване от различни клонове на науката.

Спецификата на всеки от изложените накратко основни периоди слага своя отпечатък и върху различните подходи към класификацията на науките.

Съществуват най-малко три основни връзки между науките, на чиято основа може да се разработи съответната класификация на науките:

а) от гледна точка на характера на предмета на науките и на връзката между различните предмети във времето и пространството;

б) от гледна точка на метода на научното познание, определен от характера на самото изследване;

в) от гледна точка на целите на изследването.

В гносеологията е прието познанието да се определя като обективно и субективно – когато разделяме цялото познавателно поле на обект и субект на познанието. Това също е възможен подход към класификацията на науките.

Изследването на познавателното поле като макрокосмос и микрокосмос също може да бъде подход за класификация, който се прилага от различни философски школи.

Различните модели за класификация на науките в исторически план се основават на такива критерии, като функции на науките, форми на движение на материята и тяхната специфика, предмет на изследване. Всъщност всеки критерий представлява различно виждане. В по-общ план всичко е въпрос за гледна точка – дори и Европа е полуостров от гледна точка на един азиатски географ.

Противно на очакванията икономическата наука дълги години е била незабелязана от философите, които са изграждали представата за класификация на

науките. Тя винаги е била „периферна“ наука без особено значение за цивилизационния напредък.

Древногръцките философи имат най-голям принос за поставянето на началото на класификацията на знанието. Платон [V – IV век пр.Хр.] разглежда структурата на знанията като диалектика (чисти понятия), физика (възприятие на чувствения опит) и етика (проява на волята и действията на човека). Епикур (IV – III век пр.Хр.) създава своята представа за структурата на знанията като физика (учение за природата, за материята), логика (учение за пътищата на познанието за природата и човека) и етика (учение за свободната наслада на земните блага). Школата на стоиците (IV – III век пр.Хр.) структурира знанието като физика (учение за природата), логика (учение за разсъжденията, близко с риториката и граматиката) и етика (учение за отказ от жизнените блага). Аристотел (IV век пр.Хр.) приема, че цялото човешко знание е философия. Той я разделя на: 1. Теоретична философия (чисто познание за света) – аналитика или логика, физика, метафизика. 2. Практическа философия (изучаване на човешките действия) – етика, икономика, политика. 3. Поетическа философия (изучаване на творческата дейност) – поезика, риторика, изкуство.

През Средновековието (ранен, среден и късен период) започва процес на превръщането на знанията в структурирани науки – първоначално чрез теологичната призма на християнството, а по-късно и чрез първите научни (таксономични) принципи на структуриране на науките. Блаженият Августин (IV – V век) разделя знанието на физика (Бог – основа на субстанцията), логика (Бог – основа на разума) и етика (Бог – основа на начина на живот).

Арабските философи въвеждат науката математика. Ал-Кинди (IX век) счита, че науките са логика, математика, физика и метафизика. Ал-Фараби (X век) определя науките като езикознание, логика, математика, физика и политика. Ибн – Сина (XI век) приема наред с философските науки и още три – логика, метафизика и физика. Философските науки според него се делят на практически (за управление на страната, дома и отделния човек) и теоретични – богословие, математика (чиста – аритметика, геометрия, астрономия, музика; приложна – медицина, алхимия и др.).

Роджър Бекон (XIII век) приема следното деление на науките – филология (вкл. граматика), логика (вкл. риторика), математика (вкл. аритметика, геометрия, механика, музика), физика, етика (вкл. метафизика и богословие). Томас Хобс (1651) приема, че науките са история (факти) – естествена, гражданска; философия (наука, разсъждение) – естествена философия, първа философия; математика (геометрия, аритметика), космография (астрономия, география), механика (инженерна наука, архитектура, мореходство), метеорология (астрология, минералогия), ботаника, зоология (оптика, акустика, етика), риторика, логика, политика и гражданска философия. Бейкън (1623) отделя науките като история (памет), поезия (въображение), философия (наука, разсъдък). Д'Аламбер и Дидро (1751) приемат три основни науки – история, философия и поезия. Хегел (1817) определя системата на философските науки като логика, философия на природата, философия на духа. Огюст Конт (1830) за първи път посочва нов клон в науката – социологията, и я добавя към математиката, астрономията, физиката, химията, биологията. Той разделя всички науки на абстрактни и конкретни (описател-

ни). Ампер (1834) структурира науката като: математика, астрономия, физика, геология, ботаника, зоология, медицина, наука за духа и социални науки. Джон Стюарт Мил (1843) посочва следните науки: математика, астрономия, физика, химия, биология, психология и социология. Курно (1851) разделя науките на математика, физика, биология, наука за духа, историко-политически науки. Всички науки се делят още на теоретични, космологични и исторически, технически или практически. Спенсър (1864) посочва следните науки: логика, математика, механика, физика, химия, астрономия, геология, биология, психология, социология. Бен (1870) структурира науките като: логика, математика, механика, физика, химия, биология, психология и допълва с още едно деление – теоретични (абстрактни или още основни), конкретни (описателни, класификационни), практически и „приложни“ изкуства.

Вилхелм Вундт (1832 – 1920) разделя науките на формални (чиста математика), реални (науки за природата) и науки за духа (феноменологически, генетически, систематически – политическа икономика).

Чарлз Сандерс Пирс (1839 – 1914) приема делението на науките като теоретични и практически. Теоретичните науки се разделят съобразно тяхната основна цел – наука за откритията или активна наука; наука за обзрението или ретроспективна наука. Науката за откритията се разделя на три класа: математика (математика на логиката, математика на дискретните величини, математика на непрекъснатостта и псевдонепрекъснатостта), философия (феноменология, нормативни науки, метафизика), идиоскопия (идиос означава особен) – физически (естествени) науки, психически (хуманитарни) науки. Науките преминават през три стадия в своето развитие – описателен, класифициращ, законополагащ. Цялото мислене се осъществява чрез знаците, а логиката е наука за общите закони, които управляват знаците.

Тагеуш Котарбински (1929) счита, че класификацията на науките трябва да се изгражда в зависимост от целите на тази класификация, които съответстват на принципите ѝ. Например в зависимост от:

- 1) обекта – зоология (наука за животните);
- 2) метода – математиката е дедуктивна, психологията индуктивна;
- 3) гледната точка, от която се изследват предметите – химията изучава телата от гледна точка на структурата на техните частици, механиката – от гледна точка на особеностите на движението на телата;
- 4) характера на положението, към което се стреми дадена наука (историята се стреми към описание и обяснение на историческите събития);
- 5) законите на мисленето, от които преди всичко е заинтересована дадена наука – едни науки изискват повече памет, други – повече наблюдение, и т.н.

Едва в последните десетилетия се оформи и още един подход – според характера на изучавания обект, сиреч по субстрата, по носителя на движението, на свойствата и функциите. Това е същностната характеристика на четвъртия етап в периодизацията на науката. Този подход е актуален за практиката с това, че дава възможност за всеобхватно изследване на даден обект с оглед разкриване на пълните му характеристики, вкл. и общите закони в неговото развитие, а това означава и формиране на обща теория за съответния обект, метатеория, чиято цел е обединяването не само на характеристиките на общия обект на

изследване от различните науки, но и на науките в метатеория, която има за задача да координира междудисциплинните движения на интердисциплинарен признак, да определи общи закони за развитието на обекта.

Обединяването на науките и последвалата концентрация на научен потенциал по програмен признак доказва своята перспективност чрез практическите резултати. Този подход бе приложен към такива обекти на изследване, като например усвояването на космическото пространство чрез формиране на науките за космонавтиката и на метатеорията за космонавтиката [10, с. 224 – 240 – нейна съставна част е и икономиката на усвояването на космическото пространство]; науката за мира и формирането на широка палитра от науки, които изучават мира и нейния антипод – войната; екологията и структурираните от нея науки от всички области на знанието; селскостопанските науки, които имат общ обект на изследване – сектор селско стопанство; наукознанието (теория за науката) като интердисциплинарна наука; европеистиката и обхванатите от нея всички науки, които изучават континента Европа и т.н. Списъкът може да бъде продължен с още примери.

Такъв подход може да се приложи и към стопанството, като се класифицират науките според техните различни гледни точки или по-точно казано – в зависимост от техния предмет, но с общ обект на изследване – стопанството. Както отбелязват философите, вече е дошло времето, когато именно този подход към класификацията на науките ще промени коренно структурата на науката през XXI век.

2.3. Примери от практиката

В следващото изложение се излагат предимно онези части от практическите класификации, които касаят непосредствено науки, които изследват стопанството от гледна точка на своите предметни области.

Едно от най-често срещаните приложения на класификацията на науките е в библиотечното дело. Понастоящем в България се работи по Универсална десетична класификация (УДК), създадена от Международната федерация по документация чрез консорциум на заинтересовани институции от различни държави. Използва се от 23 държави в Европа (вкл. и в България), в Азия – Киргизия, и в 6 държави от Африка. Нужно е да посочим, че разделът по обществени науки е преработен в българския вариант, а вероятно и във вариантите за страните от бившия Съветски съюз [23] и не съответства на оригиналната УДК.

3 – Обществени науки

311 – Статистика.

314 – Демография.

316 – Социология.

33 – Икономика. Икономически науки.

331 – Труд. Заетост. Работа. Икономика на труда. Организация на труда.

336 – Финанси.

338 – Икономическа политика. Управление на икономиката. Производство. Услуги.

339 – Търговия. Международни икономически отношения. Световна икономика.

5 – Математика. Естествени науки.

553 – Икономическа геология.

6 – Приложни науки. Медицина. Техника. Селско стопанство.

64 – Икономика на дома (Home economics).

65 – Управление на предприятията. Организация на производството, търговията, транспорта и съобщенията.

657 – Счетоводство.

Една от най-широко използваните класификации на икономическата наука е тази на Journal of Economic Literature – JEL classifications. Тя се използва и при определяне честотата на цитиранията на автори.

A0 – General Economics and Teaching: General.

B0 – Schools of Economic Thought and Methodology: General.

C0 – Mathematical and Quantitative Methods: General.

D0 – Microeconomics: General.

E0 – Macroeconomics and Monetary Economics: General.

F0 – International Economics: General.

G0 – Financial Economics: General.

H0 – Public Economics: General.

I0 – Health, Education, and Welfare: General.

J0 – Labor and Demographic Economics: General.

K0 – Law and Economics: General.

L0 – Industrial Organization: General.

M0 – Business Administration and Business Economics; Marketing; Accounting: General.

N0 – Economic History: General.

O0 – Economic Development, Technological Change, and Growth: General.

P0 – Economic Systems: General.

Q0 – Agricultural and Natural Resource Economics: General.

R0 – Urban, Rural, and Regional Economics: General.

Z0 – Other Special Topics: General.

В класификацията CONF Klassifikation (на FIZ Karlsruhe, Германия) в един клас – 05, са посочени хуманитарните науки, психологията и социалните науки.

Базите данни FORIS и SOLIS използват следната класификация на социалните науки:

10205 – Социология на икономиката.

10305 – Икономическа и социална география.

- 1080412 – Икономика на медиите.
- 10900 – Икономическа наука (economics).
- 10901 – Основни изследвания, генерални концепции и история на икономическата наука.
- 10902- Обучение, професионални организации в областта на икономическата наука.
- 1090300 – Икономическа наука.
- 1090301 – Национално стопанство.
- 1090302 – Икономическа политика.
- 1090303 – Публични финанси.
- 1090304 – Икономически сектори.
- 1090400 – Бизнес администрация.
- 1090401 – Наука за управлението.
- 1090402 – Управление на човешките ресурси.
- 1090403 – Управление на запасите, логистика.
- 1090404 – Производство, промишлено производство.
- 1090405 – Маркетинг.
- 1090406 – Финансово планиране, счетоводство.
- 10905 – Икономическа статистика, иконометрика.
- 10999 – Други икономически науки.

- 20000 – Приложни социални науки и интердисциплинарни области.
- 20100 – Изследвания в областта на заетостта.
- 20101 – Изследвания на пазара на труда.
- 20103 – Политика на пазара на труда.

Библиотечната класификация Garside classification scheme се използва от University College London. В раздела икономическа наука (economics) са отделени следните групи:

- A – Социални науки общо (вкл. икономическа наука).
- B – История на икономическата мисъл.
- C – Монографии, текстове на книги, общо.
- D – Аспекти на икономическата теория.
- F – Пари и банково дело.
- G – Коментари по икономическа и финансова политика.
- H – Международна икономика.
- J – Финанси.
- L – Икономика на отделните страни и региони.
- N – Индустрия.
- R – Математическа икономика и статистика.
- T – Социални условия, проблеми и услуги.
- V – Икономика на труда.
- Y – Икономически системи, политика и икономика.

В библиотеката за математически и компютърни науки на The Hebrew University of Jerusalem се използва класификационната система на компютърните науки, която включва 233 – Социални, бихевиористични науки (J4), и 233.1. – Икономическа наука (Economics).

В класификационната система на електронното списание „Review of Information Science“ – RIS Classification, са включени В3. – Информационно общество, В4. – Информационно стопанство, В5. – Информационен пазар.

Класификацията на Конгресната библиотека на САЩ (Library of Congress) съдържа 21 класа, от които клас Н е отделен за социалните науки. Исторически тази класификация се е наложила в САЩ (вкл. и в библиотеки на университети и висши училища – напр. Belmont Abbey College) и континента.

НА – Статистика.

НВ – Икономическа теория. Демография.

НС – Икономическа история и състояние.

НD – Индустрия. Land use. Труд.

НЕ – Транспорт и комуникации.

НF – Търговия.

НG – Финанси.

НJ – Публични финанси.

Класификацията на науките намира приложение и в списъка от специалности във висшето образование. В International Standard Classification of Education – ISCED, 1997 г. на ЮНЕСКО са посочени в една група социални науки, бизнес и право, като обучението по икономическа наука (Economics) и икономическа история е в клас 31 – „Социални и бихевиористични науки“, а обучението по бизнес и администрация е отделено в клас 34. Тази класификация е препоръчителна за нуждите на съпоставителните статистически наблюдения в отделните държави.

Класификацията на професионалните направления в България в областта на висшето образование са посочени в Класификатор на областите на висшето образование и професионалните направления.

1. Педагогически науки (теория и управление на образованието, педагогика, педагогика на обучението по ...).
2. Хуманитарни науки (филология, история и археология, философия, религия и теология).
3. Социални, стопански и правни науки.
 - 3.1. Социология, антропология и науки за културата.
 - 3.2. Психология.
 - 3.3. Политически науки.
 - 3.4. Социални дейности.
 - 3.5. Обществени комуникации и информационни науки.

- 3.6. Право.
- 3.7. Администрация и управление.
- 3.8. Икономика.
- 3.9. Туризм.
4. Природни науки, математика и информатика (физически науки; химически науки; биологически науки; науки за земята; математика; информатика и компютърни науки).
5. Технически науки (машинно инженерство; електротехника, електроника и автоматика; комуникационна и компютърна техника; енергетика; транспорт, корабоплаване и авиация; материали и материалознание; архитектура, строителство и геодезия; проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми; металургия; химични технологии; биотехнологии; хранителни технологии; общо инженерство).
6. Аграрни науки и ветеринарна медицина (растениевъдство; растителна защита; животновъдство; ветеринарна медицина; горско стопанство).
7. Здравеопазване и спорт (медицина; стоматология; фармация; здравни грижи; кинезитерапия и рехабилитация; спорт).
8. Изкуства (теория на изкуствата; изобразително изкуство; музикално и танцово изкуство; театрално и филмово изкуство).
9. Сигурност и отбрана (национална сигурност; военно дело).

Класификацията на научните специалности в България е определена по следния начин:

01.00.00 ЕСТЕСТВЕНИ НАУКИ.

01.08.02 Икономическа и социална география.

01.08.14 География на рекреацията и туризма.

02.00.00 ТЕХНИЧЕСКИ НАУКИ.

02.22.00 Екология и опазване на околната среда.

03.00.00 МЕДИЦИНСКИ НАУКИ.

04.00.00 СЕЛСКОСТОПАНСКИ НАУКИ.

05.00.00 ОБЩЕСТВЕНИ НАУКИ.

05.01.00 Философия.

05.01.13 Философия на културата, политиката, правото и икономиката.

05.02.00 Икономика, организация и управление.

- 05.02.01 Политическа икономия.
- 05.02.02 История на икономическите учения.
- 05.02.03 Народно стопанство (вкл. регионална икономика и история на народното стопанство).
- 05.02.05 Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка.
- 05.02.06 Статистика и демография.
- 05.02.07 Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност.
- 05.02.08 Приложение на изчислителната техника в икономиката.
- 05.02.09 Ценообразуване.
- 05.02.10 Световно стопанство и международни икономически отношения.
- 05.02.16 Икономика и организация на труда.
- 05.02.17 Планиране.
- 05.02.18 Икономика и управление (по отрасли).
- 05.02.20 Социално управление.
- 05.02.21 Организация и управление на производството (по отрасли и подотрасли).
- 05.02.24 Организация и управление извън сферата на материалното производство (по отрасли и подотрасли).
- 05.02.25 Стокознание (по подотрасли).
- 05.02.26 Маркетинг.

- 05.03.00 История.

- 05.04.00 Филология.

- 05.05.00 Право.
- 05.05.10 Трудово право и обществено осигуряване.
- 05.05.12 Финансово право.
- 05.05.13 Изобретателско, авторско и патентно право.
- 05.05.22 Правна социология. Правна информатика.
- 05.05.24 Стопанско право.

- 05.06.00 Психология.

- 05.08.00 Култура и изкуство.

- 05.10.00 Научна информация.

- 05.11.00 Социология и политически науки.

Използваните модели за класификация на науките в различни области на практиката показват не само значимостта на проблема, но дават и насоки за тяхното прилагане в настоящото изследване.

Структурата на по-нататъшното изложение следва следната логика (система от твърдения) – определяне на основното протоколно твърдение като водещ елемент (поведението) при конструиране на системата на общата теория на

стопанството като метатеория, очертаване на общата топология и накрая – класификация на науките в рамките на общата теория за стопанството.

2.4. Характеристика на общата теория за стопанството

2.4.1. Поведението

Обектът на изследване на общата теория за стопанството са науките, които го изследват, а предметът – поведението на стопанските субекти. Отделните науки го анализират по различен начин. Това е най-голямото предимство на общата теория за стопанството, защото многообразието на гледните точки рисува пълна картина на ценностите на стопанските субекти като мотив на поведението, а като следствие на това решение – възможност за анализ, оценка и предвиждане поведението на различните стопански субекти, на техните конкуренти, клиенти и контрагенти.

Това твърдение може да бъде оспорвано от представителите на различни науки. След като поведението е системообразуващ фактор, ролята на обща теория за стопанството би могла да се поеме от общата теория за управлението, икономическата наука, социологията на стопанството (стопанската социология), философията на стопанството (стопанската философия) и др.

Ако една от съществуващите науки поеме тази функция, научната ревност веднага ще се прояви и ще започнат безкрайни, вероятно и комични спорове. Но това е най-малката беда. По-същественото е, че подобни твърдения биха прехвърлили утвърдени методологични принципи от една наука с определен предмет на изследване върху други науки, които имат своята специфика на изследване в своята предметна област. Това не само ще създаде методологични противоречия, но ще бъде погрешно решение от гледна точка на практиката.

В практиката не бudi никакво съмнение твърдението, че всеки стопански субект трябва да се управлява. Управлението означава ръководство на действията на стопанските субекти, а следователно и на тяхното поведение. Затова и предметът на изследване на общата теория за стопанството можем да формулираме като изследване на поведението на стопанските субекти. Този бихевиористичен подход към формирането на метатеорията и науките за стопанството отговаря най-точно на потребностите на управлението като практика. Поведението можем да определим като системообразуващ фактор на общата теория за стопанството, следователно и неин основополагащ принцип.

Действията на стопанските субекти се основават на тяхната ценностна система. Те са в крайна сметка мотивите на поведението. **Следователно изследването на ценностите на стопанските субекти е централен проблем в общата теория за стопанството.**

В края на XIX и началото на XX век аксиологията започва да се формира като философска теория за ценностите. Впоследствие, особено през втората половина на XX век, става основа на философската концепция за оценяване на процеси и явления от гледна точка на обществените, груповите или индивидуалните ценности, които съответните субекти на оценката приемат като еталон, с който

съпоставят ценностите на оценяваните обекти. Аксиологията изследва различни съставни части на своя обект – общество, социални групи, политика, стопанство, наука, култура и т.н.

Поради ограничения обем на този ръкопис не биха могли да се изложат подробно различните схващания (вкл. и на марксисткото направление във философията) за природата на ценностите и тяхната класификация (Зауер, Новак, Брожик, Михайлов, Стоилова-Попова и др.). Към това е необходимо да се добави, че обект на изследване на тези автори са предимно отделните индивиди, а не стопанските субекти. Например от теоретичната конструкция за трикомпонентната структура на ценностите на отделния индивид – когнитивен (това, което имплицитно се съдържа в съзнанието на индивида и трудно се проявява в експлицитен вид), афективен (емоционално, подсъзнателно ниво) и поведенски (като мотив и непосредствен побудител на действието), последният компонент може да се използва предимно при теоретичната конструкция на поведението на даден стопански субект.

Обобщена представа за класификацията на ценностите може да бъде представена в следните групи:

1. От гледна точка на природата на потребностите – материални и духовни.
2. От гледна точка на проявата на ценностите – действителни и въображаеми.
3. От гледна точка на възникване и йерархия – първични (биологично ниво), вторични (създадени от човека), третични (като средство за комуникация).
4. От гледна точка на създаването и формирането – априорни (създадени независимо от опита) и апостеорни (създадени от опита).
5. От гледна точка на времето – минали, настоящи, бъдещи.
6. От гледна точка на функциите – инструментални (ценности – средство) и финални (ценности – цел или още вътрешни ценности).
7. От гледна точка на различните аспекти на общественото развитие – религиозни (заемат най-висше място в йерархията според Хенрих Рикерт), социални, естетически, етически, икономически (обикновено наричани утилитарни), правни, политически, военнополитически. Социалните ценности се диференцират (Питър Блау) на партикуларни (обясняват социалната солидарност), универсални (валидни за всички общества), узаконяващи (в основата са на социалната организация), опозиционни (източник на социалните реорганизации).

Като изходно работно определение можем да формулираме ценностите като човешко, социално и културно значение на явления, вещи, процеси в действителността за отделните субекти или групи от тях. Аксиологията е наука за природата на ценностите, за мястото им в реалността, за структурата на ценностния свят.

От гледна точка на обекта на изследване възниква аксиологията на стопанството като философска теория, която създава основите на системата от ценности за стопанските субекти. Аксиологията на стопанството, въведена в сис-

темата на общата теория за стопанството, е стопанска аксиология, която има фундаментално значение за обяснение на поведението, тъй като обхваща цялостно системата от всички ценности на стопанските субекти (включително и икономическите ценности). Системата от ценности на стопанските субекти може да бъде структурирана на различни равнища – домакинство (вкл. домакинствата като съвкупност), предприятие (вкл. предприятията като съвкупност), правителство, а като функции на пазара – продавач, купувач, посредник, както и техните съвкупности в мащаба на националното стопанство.

Икономическата аксиология възниква чрез междудисциплинно движение на стопанската аксиология и икономическата наука. Тя обяснява системата от икономически ценности на различните стопански субекти като съставна част от стопанските ценности. Необходимо е да се направи уговорката, че понятието „ценност“ е различно от понятията „стойност“ и „цена“. Ценността е обобщаващо понятие за интересите, потребностите, нуждите, желанията и стремежите на стопанските субекти, формирани от субективни и обективни фактори, изразяващи значението, което придава субектът на дадено явление или процес.

На икономическата наука предстои да извърви своя път. Икономическата аксиология е средството за интердисциплинарно взаимодействие на икономическата наука с останалите науки в системата на общата теория за стопанството, което е едно от условията за нейното по-нататъшно развитие.

2.4.2. Топология на общата теория за стопанството

Нека приемем, че общият обект на изследване – стопанството, представлява едно множество E с елементи $e_1, e_2, e_3, \dots, e_n$. Науките (частни научни теории по отношение на науката като цяло, които предстоят да бъдат обединени от една метатеория на обектен принцип), които изучават множеството E , можем да представим чрез множеството T с елементи $t_1, t_2, t_3, \dots, t_m$.

Задачата може да бъде формулирана така: да се посочат кои от елементите на T изследват елементите на E . В този анализ би трябвало да се определят не само отделните елементи, но и група елементи на E , които биха образували подмножество със специфични черти и характеристики.

Възможно е в хода на анализа да се определят подмножества и на T , които изследват подмножества на E , или на едно подмножество на E . В този смисъл всяко подмножество на T може да бъде групирано като по-голямо или по-малко общо научно поле, сиреч те ще бъдат общи елементи на T , които биха образували „гроздове“ от научни теории със свой общ предмет на изследване и общ обект – множеството E . Следователно в този процес трябва да се отделят и характеризират елементи, подмножества от тях и отношенията между елементи и подмножества на T .

Ако обединим двете множества в таблица (матрица G), нейните елементи ще представляват множеството T от частни теории, изучаващи съответните елементи на E , които ще дават пълна представа за метатеорията, изразена с матрицата $G(ij)$ и нейната структура, цели, обект, предмет, методология, ме-

могика, експериментиране и технология на научноизследователската дейност по отношение на множеството E (стопанството).

От тази гледна точка можем да формулираме на кратко целта – **формиране на матрицата $G(ij)$** .

Матрица Gij

$$i = 1, m \quad j = 1, n$$

Множество E	$e1$	$e2$	.	en
Множество T				
$t1$	$g11$	$g12$		$g1n$
$t2$	$g21$	$g22$	.	$g2n$
$t3$				
..				
tm	$gm1$	$gm2$		$gm n$

2.4.3.Класификация на науките в общата теория за стопанството

За целите на настоящото изложение можем да посочим примерен ред от елементи (или подмножества) на всяко от множества E и T . Множеството E е съставено от пет елемента, които създават представата за стопанството като обект на изследване. Те могат да бъдат по-малко или повече на брой в зависимост от конкретните цели на класификацията. За да бъде приложим моделът към нашата практика, при структурирането на T ще използваме класификацията на научните специалности в България.

МНОЖЕСТВО E

$e1$ – стопанството като цяло.

$e2$ – равнища на стопанството.

$e3$ – ресурси на стопанството (фактори на производството).

$e4$ – институти в стопанството – собственост.

$e5$ – резултати от стопанската дейност (продукти като опазарени блага).

МНОЖЕСТВО T

$t1$. Естествени науки.

$t2$. Технически науки.

$t3$. Медицински науки.

$t4$. Селскостопански науки.

$t5$. Обществени науки.

Матрицата G_{ij} ще придобие следния вид:

Множество E	$e1$	$e2$	.	$e5$
Множество T				
$t1$	$g11$	$g12$		$g15$
$t2$	$g21$	$g22$	.	$g25$
$t3$	$g31$	$g32$		$g35$
$t4$	$g41$	$g42$		$g45$
$t5$	$g51$	$g52$		$g55$

Всеки един от елементите от $g11$ до $g55$ изразява съответната част от общата теория на стопанството, която изучава структурата на обекта чрез своята предметна област. Всеки елемент от $t1$ до $t5$ може да бъде разглеждан и като подмножество, ако диференцираме съответния клон на науката. Възможно е науки от даден клон да не изучават всички елементи на E поради спецификата на своя предмет на изследване, в този смисъл ще има липсващи елементи от матрицата. Например стопанската геология ще изследва само част от ресурсите на стопанството, докато останалите елементи ще бъдат изследвани от други науки.

В подмножество $t1$ – естествени науки, можем да посочим следните науки – съставни части от общата теория за стопанството:

- математика – стопанска информатика, стопанско математическо моделиране;
- механика – стопанска механика;
- физика – стопанска физика;
- геофизика, астрономия и астрофизика – стопанска геофизика, астрономия и астрофизика;
- химия – стопанска химия;
- биология – стопанска биология (вкл. зоология, ботаника, генетика и др.);
- геология – стопанска геология (вкл. проучване на полезни изкопаеми);
- география – стопанска география (вкл. хидрология, океанология, климатология, география на страните, на рекреацията и туризма, на населението и селищата).

Техническите науки – подмножество $t2$, са класифицирани изцяло върху стопанството като обект на изследване (техника и технология), следователно те са част от общата теория за стопанството. В тази група влизат и науки като стандартизация, патентно дело, промишлен дизайн, автоматизирани системи за обработка на информация и управление, екология и опазване на природната среда и др.

В подмножество $t3$ – медицински науки, можем да посочим следните науки – съставни части от общата теория за стопанството – хигиена, професионални заболявания, здравеопазване и др.

Селскостопанските науки (*t4*) също са класифицирани върху част от стопанството – секторите агрономия, животновъдство, ветеринарна медицина, горско стопанство, и са част от общата теория за стопанството.

Особен интерес представлява подмножество *t5* – обществени науки, тъй като стопанството е сфера от обществото. Научното направление 05.02.00. Икономика, организация и управление изцяло се включва в общата теория за стопанството. Останалите науки – съставна част от общата теория за стопанството, са:

- философия – стопанска философия (философия на стопанството като теория във философията), стопанска аксиология (аксиология на стопанството като теория във философията);
- етика – стопанска етика;
- история – стопанска история, история на науката (по науки и специалности);
- право – стопанско право (вкл. финансово право);
- психология – психология на труда и инженерна психология;
- социология – стопанска социология.

В изброените по-горе науки като съставни части на общата теория за стопанството могат да се посочат структурни части под формата на теории или научни дисциплини в зависимост от характера на елементите от Е.

2.4.4. Примерен модел за класификация на икономическата наука

Пълната характеристика на елементите на *Gij* представлява пространен списък на науките, обхванати в общата теория за стопанството. Затова ще се ограничим с излагането на един възможен модел на структурата на икономическата наука от гледна точка на общата теория за стопанството като следствие на анализа на подмножествата *g51* до *g55*. В рамките на множеството Т е подмножеството на обществените науки – *t5*. В класификацията на научните специалности в България в този раздел е посочен 05.02.00 – Икономика, организация и управление, като в 05.02.01. фигурира политическа икономия. Приемаме, че това е икономическата наука, която се структурира в подмножествата от *g51* до *g55*, следователно в тях ще се формират елементи, които ще определим с индекс 0201.

g51.0201 Изследване от икономическата наука на стопанството като цяло

1.1. Теоретични основи – цели, обект, предмет, методология, методика, технология, експериментиране, система на науката.

1.2. История, теоретични школи и направления.

1.3. Методика на обучение.

g52.0201 Изследване от икономическата наука на равнищата и секторите на стопанството

2.1. Структура на икономическата наука по равнища на стопанството:

- икономика на продукта;

- икономика на предприятието;
- икономика на домакинството;
- икономика на обединение от предприятия;
- икономика на общинското (областното, районното) стопанство;
- икономика на националното стопанство;
- икономика на транснационални предприятия;
- икономика на международни икономически интеграционни групировки;
- икономика на континенталното стопанство (вкл. региони);
- икономика на световното стопанство.

2.2. Структура на икономическата наука според обекта, структуриран по сектори и икономически дейности в стопанството:

- икономика на сектора (икономическата дейност) – съгласно Националната класификация на икономическите дейности НКИД-2001 на Националния статистически институт на Република България.

g53.0201 Изследване от икономическата наука на ресурсите на стопанството (фактори на производството)

- 3.1. Икономика на труда.
- 3.2. Икономика на природните ресурси.
- 3.3. Икономика на капитала.
- 3.4. Икономика на управлението.
- 3.5. Икономика на технологията.
- 3.6. Икономика на телекомуникациите.
- 3.7. Икономика на обектите на интелектуалната собственост (като фактор на производството).

g54.0201 Институти в стопанството – структура на икономическата наука според формите на собственост

4.1. Според формите на собственост от гледна точка на субекта на собствеността:

- икономика на собствеността на граждани;
- икономика на собствеността на юридически лица;
- икономика на държавната собственост;
- икономика на общинската собственост.

4.2. Според формите на собственост от гледна точка на тяхното предназначение:

- икономика на публичната собственост;
- икономика на частната собственост.

4.3. Според формите на собственост от гледна точка на мобилността на обектите на собствеността:

- икономика на недвижимата собственост;
- икономика на движимата собственост.

4.4. Според формите на собственост от гледна точка на спецификата на обекта на собствеността:

- икономика на интелектуалната собственост;
- икономика на поземлената собственост;

- икономика на собствеността върху капитала;
- икономика на собствеността върху продукта.

g55.0201 Изследване от икономическата наука на резултата (продукта)
 икономика на продукта

- 5.1. Икономика на продукта като стока.
- 5.2. Икономика на продукта като услуга.
- 5.3. Икономика на продукта като продукт под наем.

ИЗВОДИ

Изложените основания на общата теория за стопанството и нейната структура могат да послужат при разработването на релефа на науките, разкриването на нови научни полета, характеристиката на предметната област на дадено научно изследване, включително междудисциплинните и интердисциплинарните движения, номенклатурата от специалности и подготовката на учебната документация, номенклатурата от науки за присъждане на звания и степени, анализа, оценката и планирането на кадровия научен потенциал, формирането на научната политика, международното сътрудничество в областта на подготовката и повишаването на квалификацията на специалисти с висше образование и в областта на научните изследвания.

Ако представим двете множества Е и Т като графи, е възможно да проектираме взаимодействието между науките в структурата на общата теория за стопанството на фона на оси от общи научни полета и вероятната им проекция в бъдещето. Това е цел на следващо научно изследване, което би могло да се извърши успешно при наличие на положителен резултат от това изследване. Но със сигурност може да се твърди, че ключът за развитие на общата теория за стопанството и в частност на икономическата наука е провеждането на интердисциплинарни изследвания от специалисти във всички науки с общ обект на изследване стопанството.

Вярна е мисълта, че капка е това, което знаем, а което не знаем – море. Но и една капка да изчерпим от морето, все пак, макар и нищожна, с нея водата в морето намалява. Остава надеждата, че и други ще направят същото. Както е казано, капка по капка вир на знанието става. Колкото – толкова!

Литература

1. Антология по стопанска история, Варна, 1936.
2. Аналитическая философия, М., 1993.
3. Бар, Р., Ф. Тьолон, Политическа икономия, Т. 1, изд. „Кама“, 2002.
4. Брожик, В., Марксистская теория оценки, М., 1982.
5. Вартофский, М., Модели. Репрезентация и научное понимание, М., 1988.
6. Гэлбрейт, Дж. К., Экономические теории и цели общества, М., 1979.
7. Гэлбрейт, Дж. К., Икономическата наука в перспектива, С., 1996.

8. Данаилов, Г., Основни начала на политическата икономия, Пловдив, 1906.
9. Демостенов, С., Теоретическа политическа икономия, С., 1946.
10. Дисциплинарность и взаимодействие наук, М., 1986.
11. Жиг, Шарл, Основни начала на политическата икономия“, С., 1928.
12. Леонтиев, В., Есета по икономика, С., 1994.
13. Маршалл, А., Принципы экономической науки, Т. 1, М., 1993.
14. Маршалл, А., Принципы экономической науки, Т. 3, М., 1993.
15. Матеев, Е., Структура и управление на икономическата система, С., 1997.
16. Милл, Дж. С., Основы политической экономии, Т. 1, М., 1980.
17. Михайлов, Н., Морал и ценности, С., 1994.
18. Новак, Л., Основы на марксистката аксиология, С., 1981.
19. Ойкен, В., Основы национальной экономики, М., 1996.
20. Ойкен, В., Основные принципы экономической политики, М., 1995.
21. Садовский, В. Н., Основания общей теории систем, М., 1974.
22. Стоилова, М., В. Попова, Ценностната система на съвременния българин, С., 1994.
23. Таблицы на десетичната класификация, С., 1985, НБКМ, изготвена по проекта на Международната федерация по документация, Хага, 1981.
24. Философия на науката, Антология, С., 1999.
25. Шумпетер, Й., История на икономическия анализ, Т. 1, изд. „Прозорец“, 1998.
26. Шумпетер, Й., История на икономическия анализ, Т. 2, изд. „Прозорец“.
27. Югин, Б. Г., Методологический анализ как направление изучения науки, М., 1986.
28. Bertalanfy, L. von, Zu einer allgemeinen Systemlehre, „Biologia Generalis“, Bd. 19, 1949, s. 114-129.
29. Conrad, Otto, Der Mechanismus der Verkehrswirtschaft, Jena, 1931.
30. Dahl, Dieter, Volkswirtschaftslehre. Lehrbuch der Volkswirtschaftstheorie und Volkswirtschaftspolitik, Wiesbaden, 1989.
31. Extensions and corrections to the UDC, 1981, Universal Decimal Classification Consortium, Hague, Netherland, (www.udcc.org/scheme.htm).
32. Kleinwächter, Friedrich, Lehrbuch der Nationalökonomie, Leipzig, 1909.
33. Sauer, Ernst Friedrich, Axiologie (Wertlehre), Göttingen, Frankfurt, Zürich, 1973.
34. Schumpeter, Joseph, Das Wesen und der Hauptinhalt der theoretischen Nationalökonomie“, Leipzig, 1908.
35. Wagner, Adolf, Grundlegung der politischen Oekonomie, Leipzig, 1894.
36. Weber, Max, Wirtschaftsgeschichte (Abriss der universalen Sozial- und Wirtschaftsgeschichte), 1923, München und Leipzig.
37. Woll, Artur, Allgemeine Volkswirtschaftslehre, München, 1990.

ОСНОВАНИЯ НА ОБЩАТА ТЕОРИЯ ЗА СТОПАНСТВОТО (JEL AO)

Резюме

Основна идея и цел на студията е конструирането по обектен признак на обща теория за стопанството (ОТС). Научната хипотеза се основава на ОТС като метатеория, обединяваща науките, които имат стопанството като общ обект на изследване. В първата част на студията – съвременното стопанство като обект на изследване, се уточняват понятията „стопанство“ и „икономика“. С първото понятие – стопанството, се означава обектът на изследване от много науки, включително и от икономическата, а с второто – икономиката като наука. След това се определя стопанството като понятие и неговата съвременна характеристика и въздействие върху обществото. Във втората част – изходни начала на общата теория за стопанството, е направен кратък исторически очерк за етапите на развитие и класификация на науките, а също и примери от практиката. В тази част се обосновават използването на понятието метатеория и подходът от гледна точка на аналитичната философия за познавателните твърдения като протоколни, непротоколни и основни. По-нататъшното изложение е подчинено на следната логика – определяне на основното протоколно твърдение като водещ елемент на ОТС (поведението на стопанските субекти), изразяване на обща топология на ОТС, и завършва с класификация на науките в рамките на ОТС като метатеория.

Изложениите основания на общата теория за стопанството и нейната структура могат да послужат при разработването на релефа на науките в дадено научно изследване на стопанството, при разкриването на нови научни полета, формирането на научната политика.

Ако представим структурата на ОТС като графи, е възможно да проектираме взаимодействието между науките в структурата на общата теория за стопанството на фона на оси от общи научни полета и вероятната им проекция в бъдещето. Това е цел на следващо научно изследване. Сега със сигурност може само да се твърди, че ключът за развитие на общата теория за стопанството и в частност на икономическата наука е провеждането на интердисциплинарни изследвания от специалисти във всички науки, които имат стопанството като общ обект на изследване.

GROUNDINGS FOR A GENERAL THEORY OF THE ECONOMY (JEL - AO)

Summary

The main idea and goal of the study is the constructing of the object indication of the general theory of the economy (GTE). The scientific hypothesis is based on the GTE as a metatheory that is unifying sciences that have as a common object of research into the economy. In the first part of the study – the contemporary economy as a research object, the concepts “economy” and “economics” are specified. With the first concept – economy is defined as an object of research by many sciences, including economics, and with the second – the economy as a science (economics). Next there is a definition of the economy as a concept and its contemporary clarification and its impact on society. In the second part – initial principles of the GTE, a brief historical article about the stages of development and classification of sciences is made and also examples from the practice are given. In this part is grounded the use of the concept metatheory and the approach from the point of view of analytical philosophy for the cognitive assertions as formal, informal and basic. Further exposition is subordinated to the following logic – determination of the fundamental formal assertion as a leading element of the GTE (the behavior of the economic subjects), formulation of a common subject matter of the GTE and finally, a classification of the sciences within the framework of the GTE as a metatheory. Presented grounds of the GTE and its structure may serve the development of the science relief in scientific research into the economy, revealing new scientific fields, forming the science policy.

If we present the structure of the GTE as graph, then it is possible to project interaction between sciences in the structure of the GTE on the background of axes of general scientific fields and their probable projection in the future. This is a goal of the following scientific study. Now it may safely be said only that the key for development of the GTE and in particular of economics is the implementing of research by the experts in all sciences that have the economy as a common object of research.